

možemo slobodno nazvati supstancijalnim normama o stvaranju, s obzirom na to da upravo podrazumjevaju sadržaj, a stoga i supstanciju odluka. Ova pravila su ona koja su uobičajeno ustanovljena u prvom dijelu ustavnih dokumenata: osnovna prava, princip jednakosti, princip mira i druga, kojima odgovara isto toliko sadržajnih ograničenja moći većine. Preciznije, osnovna prava koja se sastoje u negativnim ovlašćenjima – kakva su sva prava na slobodu i prava na autonomiju – subjektivna su prava koja postavljaju granice, tj. predstavljaju zabrane povrede, čije kršenje stvara antinomije; osnovna prava koja se sastoje u pozitivnim ovlašćenjima – kakva su socijalna prava – su, naprotiv, prava koja nameću ograničenja, tj. obaveze na prestacije, čije neispunjenje stvara praznine.

U svim slučajevima ustavom ustanovljena osnova prava su supstancijalne norme normativne produkcije. Ona su, u prvom redu “norme” s obzirom na to da su date na opšti i apstraktan način njihovim titularima, za razliku od imovinskih prava predviđenih od strane normi kao efekti akata koji su njima propisani: pravo na slobodno izražavanje mišljenja, na primjer – za razliku od imovinskog prava kakvo je na primjer stvarno pravo svojine, koje samo nikada nije norma već je uvijek pretpostavljeno od strane norme kao efekat hipotetičkih akata koji su njome predviđeni – nije ništa drugo do (značenje) ustavne norme koja ustanovljava takvo pravo. U drugom redu, ona su “supstancijalne” norme o stvaranju normi, u tom smislu da ne regulišu samo formu, već i značenje, tj. supstanciju stvorenih normi, uslovljavajući važenje njihovom koherencijom sa pravima i principima pravde koji su njihovim posredstvom formulisane.

Ukupnost ovih supstancijalnih normi ograničava ono što sam više puta nazvao sferom neodlučivog, koja je određena ukupnošću prava na slobodu i na autonomiju, koja spriječavaju, ukoliko su negativna ovlašćenja, odluke koje im mogu škoditi ili ih pak umanjiti i koja nije određena ukupnošću socijalnih prava, koja nameću, kao pozitivna ovlašćenja, odluke usmjerene na njihovo zadovoljavanje. Ono što ostaje van ove sfere je sfera odlučivog, unutar koje je legitimno ostvarivanje prava na autonomiju: prava na političku autonomiju, posredovanu predstavništvom, u stvaranju javnih odluka; prava na privatnu autonomiju, direktnije, na tržište, u stvaranju privatnih odluka. Granice i ograničenja od strane supstancijalnih normi, dalje od slabih pravila u oblasti rada ili očuvanja životne sredine i prava potrošača, treba, međutim, priključiti i onim pravima-moćima koja su zapravo građanska prava privatne autonomije, kako bi se onemogućio njihov današnji neregulisan i divlji karakter koji je odgovoran, kao što ćemo vidjeti u nastavku, za teške ekonomske krize koje rizikuju da se pretvore u krize demokratije. Princip većine i sloboda preduzetništva, javna diskrecionalnost i privatna dostupnost, politička deliberacija i privatno samoodređenje su zapravo pravila koja vladaju u sferi odlučivog. No, ona se susreću sa nepremostivim granicama i ograničenjima u sferi neodlučivog koja je određena supstancijalnim normama o osnovnim pravima kojima se garantuje, po kantovskoj formuli, miran suživot sloboda svih.

Iz ovog proizilazi četvorodimenzionalan model demokratije, ukotvljen u četirima vrstama prava u koje mogu biti razvrstana sva osnovna prava: politička prava, građanska prava, prava na slobodu i socijalna prava. Prve dvije vrste prava, tj. politička prava i građanska prava koja sam nazvao “sekundarnim” ili “formalnim” ili “instrumentalnim”, od kojih prva garantuju političku autonomiju a druga privatnu autonomiju, služe za utemeljenje legitimiteta forme odluka u političkoj i u ekonomskoj sferi pa se stoga ovo naziva formalnom dimenzijom demokratije; s jedne strane političke demokratije, a s druge strane građanske demokratije. Druge dvije vrste prava, tj. prava na slobodu i prava na autonomiju, koja sam nazvao “primarnim” ili “supstancijalnim” ili “konačnim”, odnoseći se na ono što je kako